

اسلامیت برمی‌گردد و اداره امور کشور با اتکا به آرای عمومی و حق دخالت و مشارکت مردم در امور عمومی در سیاست‌گذاری‌ها و تصمیم‌گیری‌ها و مسائلی است که مربوط به همه است».

وی با اشاره به انواع مشارکت مردم در عرصه مدیریت کشور ادامه داد: «جامعه در دو قالب فردی و جمعی می‌تواند دیدگاه خود را بیان کند. قالب جمعی بیان دیدگاه‌ها می‌تواند به صورت موقتی یا دائمی باشد. برگزاری اجتماعات و راهپیمایی‌ها نمونه‌هایی از بیان دیدگاه‌ها به صورت موقتی است. در قالب جمع دائمی برای بیان دیدگاه‌ها را نیز می‌توان به سندیکاها و انجمن‌های صنفی، سازمان‌های مردم‌نهاد، احزاب و قالب‌های دیگر اشاره کرد و در قانون احزاب مسئله حقوق و آزادی‌های احزاب و تشکیلات آن‌ها را بیان کرده است».

دکتر بیژن عباسی در پاسخ به این پرسش که چرا اجرای اصل ۲۷ قانون اساسی وضعیت مطلوبی را ندارد، گفت: «به نظر می‌رسد یکی از دلایل اجرایی نشدن این اصل این باشد که در رابطه با این موضوع قانون جامعی نوشته نشده است. طبیعی است که با یک سطر و نیم اصل نمی‌توانیم اجتماعات و راهپیمایی‌ها را سازمان‌دهی کنیم. همین‌طور که با هدف اجرای اصل ۲۴ قانون اساسی، قانون مطبوعات نوشته شده است، برای اجرای اصل ۲۷ قانون اساسی نیز باید قانون بنویسیم».

اصل ۲۷، یکی از اصول بحث‌برانگیز مجلس بررسی نهایی قانون اساسی

دکتر محمد بهادری جهرمی در ادامه این نشست به بررسی پیشینه تاریخی اصل ۲۷ قانون اساسی پرداختند و ادامه دادند: «پیشینه تاریخی این اصل به مشروطه برمی‌گردد. در اصل ۲۱ متمم قانون اساسی اصل مشابه اصل ۲۷ قانون اساسی فعلی را داشتیم که در متمم و عبارتش «تشکیل انجمن‌ها و اجتماعاتی که مولد فتنه دینی و دنیوی و مخل نظم نباشند، در تمام مملکت آزاد است، ولی مجتمعی نباید با خود اسلحه داشته باشند و باید ترتیباتی را که قانون در این خصوص مقرر می‌کند متابعت نمایند و اجتماعات در شوارع و میدان‌های عمومی هم تابع قوانین نظمی باشد.» این یک ریشه تاریخی قدیمی‌تر

از قانون اساسی جمهوری اسلامی دارد و به مشروطه برمی‌گردد و البته در اکثر قوانین اساسی دنیا هم حضور دارد».

عضو هیئت‌علمی دانشگاه تربیت مدرس گفت: «این اصل در مجلس بررسی نهایی قانون اساسی بیشترین تغییرات و رفت‌وبرگشت‌ها را داشت. شاید مثل این یکی، دو مورد بیشتر در کل این ۱۷۵ اصل که سال ۵۸ تصویب شد، نداشتیم. چهار جلسه پیرامون این اصل بحث صورت گرفت و تصویب نمی‌شد تا در نهایت این عبارت فعلی در جلسه ۶۵ یعنی دو جلسه مانده به آخر تصویب شد. این نشان می‌دهد از ابتدای تأسیس این اصل نگاه‌های مختلف وجود داشته است؛ اما ظاهراً بیش از ۶۰ ساعت بحث صورت گرفته است و اینکه چه نظرانی ابراز و چه پیشنهادهایی مطرح شده است، در دسترس نیست، ولی چهار جلسه بررسی در صحن علنی موجود است و مباحث زیادی نیز در این رابطه صورت گرفته است».

دکتر محمد بهادری جهرمی در رابطه با نگاه‌هایی که در میان اعضای خبرگان قانون اساسی وجود داشته است، یادآور شد: «دو طیف هستند که صحبت می‌کنند، یک طیف با نظر به خود جمهوری اسلامی و فرایند انقلاب اسلامی که به پیروزی انقلاب منجر شد، به شناسایی حداکثری این آزادی در قانون اساسی قائل‌اند و حتی تصویب می‌کنند که هیچ قید و شرطی برای آزادی تجمعات نباید گذاشت. گروه دیگری از آن‌ها بیشتر نگاه دولت‌محور دارند و معتقدند که نباید دولت را برای مدیریت جامعه و حفظ نظم عمومی محدود کنیم و قیود متعددی را در راستای محدود کردن این اصل پیشنهاد می‌کنند. آرای منفی این چهار پیش‌نویس مختلف نشان می‌دهد بعضی‌ها در کل نسبت به اصلش نگاه‌های متفاوتی داشته‌اند. یا حداقل قیود و شروط متعددی را به‌عنوان پیشنهاد مطرح می‌کنند».

قائم‌مقام پژوهش‌شکده شورای نگهبان در انتهای بررسی مشروح مذاکرات خبرگان قانون اساسی اظهار داشت: «در هر صورت دو نگاه با هم جمع شده است، یکی نگاهی که موافق کامل این موضوع بوده و نگاه دیگری که به دنبال مقید کردن تجمعات و گاه حذف آن‌ها بوده است. پس فکر می‌کنم تحلیل درست ما از این

اصل و قانون‌گذاری‌های عادی باید ناظر به این دو رهیافت شود که هم آزادی این اصل علی‌رغم مخالفت صریح برخی به تصویب قانون‌گذار اساسی و متعاقباً تصویب ملت رسید و هم اینکه نباید اجرای ما و تفسیرها به‌گونه‌ای باشد که این آزادی را در عمل نفی کند».

مصوبه تعیین محل خاص برای اجتماعات می‌توانست بهتر باشد.

دکتر بیژن عباسی در ادامه این نشست با هدف بررسی قوانین مربوط به آزادی تجمعات گفت: «به نظر می‌رسد که چندان تمایلی به اجرای این اصل در کشور وجود ندارد و به همین دلیل در ۴۱ سال گذشته طرح یا لایحه‌ای در این مورد ارائه نشده است. دولت هم در سال ۹۸ یا ۹۷ مصوبه‌ای برای تعیین محل اجتماعات وضع و بخش‌هایی را برای این موضوع تعیین کرد که آن‌ها هم با ایراد از سوی دیوان عدالت اداری مواجه و ابطال شد؛ بنابراین موضوع این است که اراده برای اجرای اصل ۲۷ قانون اساسی و تصویب قانون در این زمینه وجود ندارد. هرچند آیین‌نامه‌هایی را در این زمینه داریم».

عضو هیئت‌علمی دانشگاه تهران با بررسی قوانین و آیین‌نامه‌هایی که در نظام حقوقی کشور در رابطه با اصل ۲۷ قانون اساسی وضع شده است، افزودند: «باید مجلس ضمن برنامه‌ریزی مصوبه‌ای وضع کند که با توجه به اصول مختلف قانون اساسی و همین‌طور اصل ۲۷ اجتماعات و راهپیمایی‌ها را سامان‌دهی کند. جزئیات و سؤالات بسیاری که در رابطه با اصل ۲۷ قانون اساسی مطرح می‌شود نیز پاسخ داده شود».

ایراد شورای نگهبان به پیش‌نویس قانون سال ۱۳۶۰

دکتر محمد بهادری جهرمی ضمن نگاهی تطبیقی به قوانین مربوط به برگزاری تجمعات در کشورهای مختلف گفت: «در مورد رویکردهای آزادی اجتماعات همه جای دنیا این‌طور نیست که مردم پس از اطلاع دادن به نهاد مسئول امکان برگزاری تجمع داشته باشند. بعضی از کشورها مثل ایتالیا فقط محل و موضوع را اطلاع می‌دهند و در بعضی دیگر از کشورها مثل آمریکا و آلمان حتی اطلاع هم نمی‌خواهد. در یک درجه از این